

فائده خيرها فطاه بولاجم والراحمين

دانشگاه علامه محدث نوری

دانشکده اقتصاد و علوم اداری

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته اقتصاد

موضوع؛

تأثیر ترکیب مخارج دولت بر شاخص توسعه انسانی در ایران

استاد راهنما؛

دکتر محمد تقی گیلک حکیم آبادی

استاد مشاور؛

دکتر امیر منصور طهرانچیان

دانشجو؛

فاطمه اندوختی

زمستان ۹۱

اگر غرور نبود؛

چشمایمان به جای لبهایمان سخن میگویند و ما کلام محبت را در میان نگاه‌های کجکامان، جستجو نمی‌کردیم.

اگر خواب حقیقت داشت؛

پنج رنجی، بدون کنج نبود؛ ولی کنج ناشاید بدون پنج بودند. همیشه خواب بودیم

اگر عشق نبود؛

به کدامین باز می‌گریستیم و می‌خندیدیم؟ کدام خطی نیاب را ندیده می‌کردیم؟
... و چگونه عبور روزهای تلخ را تاب می‌آوردیم؟ آری... بی‌کمان، پیش از این‌ها مرده بودیم

و دای بر آن روزی که پدر و مادر ایمان نباشند، دیگر جمله‌ای تاب به تصویر کشیدن احساس را نداشت...

باشکراز همسر هر بانم که در این مهم بیشتر از خودم یاریم کرد...

چکیده

دستیابی به اهداف هزاره سوم که در سال ۲۰۰۰ توسط سازمان ملل مطرح شده است موجب گردیده، نقش دولت ها در اقتصاد پررنگ تر شود. با توجه به این که ارتقاء شاخص توسعه انسانی بیانگر اهداف فوق است، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر ترکیب مخارج دولت (به تفکیک مخارج جاری و عمرانی)، بر شاخص توسعه انسانی در ایران طی دوره زمانی (۱۳۵۰-۱۳۸۶) با استفاده از روش خود رگرسیونی با وقفه های توزیعی می پردازد. نتایج حاصل از مطالعه حاکی از آن است که هزینه های جاری دولت در کوتاه مدت و بلند مدت، بر شاخص توسعه انسانی در ایران اثر منفی دارد.

هزینه های عمرانی دولت در بلند مدت و کوتاه مدت بر شاخص توسعه انسانی اثر مثبت دارد.

کلید واژه؛ شاخص توسعه انسانی، هزینه های جاری دولت، هزینه های عمرانی دولت، روش خود رگرسیونی با وقفه های توزیعی ARDL.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول؛ کلیات پژوهش

- ۱-۱ مقدمه ۱
- ۲-۱ چارچوب پژوهش ۴
- ۱-۲-۱ بیان مسئله ۴
- ۲-۲-۱ فرضیه ها و سؤالات پژوهش ۵
- ۳-۲-۱ هدف پژوهش ۶
- ۳-۱ روش شناسی پژوهش ۶
- ۴-۱ تعریف مفاهیم به کار رفته در پژوهش ۷

فصل دوم؛ ادبیات پژوهش

- ۱-۲ دولت ۱۰
- ۱-۱-۲ دولت از منظر مکتب مرکانتیلیسم (سوداگران) ۱۱
- ۲-۱-۲ دولت از منظر مکتب فیزیوکرات ها ۱۲
- ۳-۱-۲ دولت از منظر مکتب کلاسیک ۱۲
- ۴-۱-۲ دولت از منظر مکتب کینزین ها ۱۳
- ۵-۱-۲ دولت از منظر مکتب سوسیالیسم ۱۴
- ۶-۱-۲ دولت از منظر مکتب نهاد گرا ۱۵
- ۷-۱-۲ دولت از منظر مکتب نئوکلاسیک ها ۱۶
- ۲-۲ دیدگاه نظریه پردازان توسعه و جایگاه دولت ۱۷

- ۲-۳-۲ قلمرو فعالیت های دولت بر اساس مدل های بخش عمومی..... ۲۴
- ۲-۳-۱ اندازه دولت..... ۲۵
- ۲-۳-۲ سیاست های اقتصادی دولت..... ۲۶
- ۲-۳-۳ تأثیر مخارج مصرفی بر زیرساخت ها..... ۲۷
- ۲-۳-۴ دولت در کشورهای نفتی..... ۲۷
- ۲-۴ وظایف اقتصادی دولت..... ۲۸
- ۲-۵ شیوه های مداخله دولت در اقتصاد..... ۲۹
- ۲-۵-۱ دیدگاه مداخله طرف تقاضا..... ۲۹
- ۲-۵-۲ دیدگاه مداخله طرف عرضه..... ۲۹
- ۲-۶ مدل های رشد هزینه های عمومی..... ۳۰
- ۲-۶-۱ قانون واگنر..... ۳۰
- ۲-۶-۲ تحلیل پیکاک و وایزمن..... ۳۱
- ۲-۶-۳ رشد هزینه های دولت بر مبنای رشد و توسعه اقتصادی (ماسگریو- رستو)..... ۳۲
- ۲-۶-۳-۱ مرحله اولیه رشد و توسعه..... ۳۲
- ۲-۶-۳-۲ مرحله میانی رشد و توسعه..... ۳۲
- ۲-۷ مفهوم توسعه بعد از جنگ جهانی دوم..... ۳۳
- ۲-۷-۱ دوره ۱۹۴۵-۱۹۷۰..... ۳۳
- ۲-۷-۲ دوره ۱۹۷۰-۱۹۸۰..... ۳۳
- ۲-۷-۳ دوره ۱۹۸۰-۱۹۹۰..... ۳۴

- ۳۴..... ۴-۷-۲ دوره ۱۹۹۰ به بعد
- ۳۵..... ۸-۲ مفهوم شاخص توسعه انسانی
- ۳۷..... ۱-۸-۲ شاخص های پایه
- ۳۹..... ۲-۸-۲ برآورد شاخص پایه امید به زندگی
- ۴۰..... ۳-۸-۲ محاسبه شاخص پایه آموزش
- ۴۲..... ۴-۸-۲ محاسبه شاخص پایه درآمد
- ۴۲..... ۵-۸-۲ محاسبه شاخص توسعه انسانی برای ایران
- ۴۵..... ۹-۲ دولت و توسعه انسانی
- ۴۶..... ۱۰-۲ تأثیر آموزش بر شاخص توسعه انسانی
- ۴۷..... ۱-۱۰-۲ دلایل مشارکت دولت در آموزش
- ۴۹..... ۱۱-۲ تأثیر مخارج بهداشتی دولت بر شاخص توسعه انسانی
- ۵۰..... ۱۲-۲ نحوه مشارکت دولت در تأمین مالی آموزش و بهداشت جهت افزایش توسعه انسانی
- ۵۱..... ۱۳-۲ رابطه متقابل رشد و توسعه انسانی
- ۵۱..... ۱-۱۳-۲ رشد اقتصادی پیش نیاز توسعه انسانی
- ۵۲..... ۲-۱۳-۲ توسعه انسانی پیش نیاز رشد اقتصادی
- ۵۳..... ۱۴-۲ مروری بر ادبیات موضوع از دیدگاه تجربی
- ۵۳..... ۱-۱۴-۲ مطالعات خارجی
- ۵۸..... ۲-۱۴-۲ مطالعات داخلی

فصل سوم؛ روش پژوهش

- 1-3 منابع و روش جمع آوری داده ها..... ۷۲
- 2-3 روش تحقیق..... ۷۲
- 1-۲-3 الگوی پویای خود بازگشتی با وقفه های توزیعی..... ۷۴
- ۲-۲-۳ مدل تصحیح خطا..... ۷۹
- ۳-۳ معرفی مدل..... ۸۱
- ۱-۳-۳ شاخص توسعه انسانی..... ۸۳
- ۲-۳-۳ هزینه های جاری و عمرانی دولت..... ۸۵
- ۳-۳-۳ امور اجتماعی هزینه های جاری و عمرانی..... ۸۹
- ۴-۳-۳ مستندات قانونی شاخص توسعه انسانی و مؤلفه های آن..... ۸۹
- ۱-۴-۳ روند شاخص توسعه انسانی ایران در میان کشورهای عضو اکو..... ۹۰
- ۲-۴-۳ بررسی روند شاخص توسعه انسانی ایران در منطقه آسیای جنوب غربی..... ۹۳
- ۳-۴-۳ بررسی روند شاخص توسعه انسانی ایران در جهان..... ۹۶
- ۵-۳ بررسی شاخص HDI و مؤلفه های آن در ایران طی دوره (1386-50)..... ۱۱۱
- ۶-۳ بررسی سهم مخارج دولت در رشد و توسعه اقتصادی ایران طی دوره (1386-1350)..... ۱۱۷
- ۱-۶-۳ بررسی روند اندازه دولت نسبت به GDP در ایران طی دوره (1386-50)..... ۱۱۸

فصل چهارم؛ یافته های پژوهش

۱-۴ برآورد مدل با استفاده از روش خود رگرسیون با وقفه های خود توزیعی..... ۱۲۳

۱-۴-۱ آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته..... ۱۲۶

۱-۴-۲ نتایج برآورد مدل ۳-۳..... ۱۲۸

۱-۴-۲ نتایج برآورد مدل ۳-۳..... ۱۳۵

فصل پنجم؛ نتیجه گیری و پیشنهاد ها

۱-۵ نتایج..... ۱۴۲

۲-۵ پیشنهاد ها..... ۱۴۴

منابع و مأخذ..... ۱۴۵

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

- ۱-۲ نحوه اثرگذاری مخارج دولت بر شاخص توسعه انسانی..... ۲۴
- ۲-۲ درخت ابعاد شاخص توسعه انسانی..... ۲۶
- ۳-۲ نقشه جهانی تقسیم بندی شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۱..... ۲۷

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- ۱-۲ عناصر تأثیر گذاری و نتیجه اثر نقش دولت در اقتصاد از دیدگاه نظریه پردازان توسعه... ۱۸
- 2-2 بیشینه و کمینه پیش بینی شده برای هر شاخص..... 38
- ۳-۲ اندازه دیده شده هریک از شاخص ها برای ایران در سال ۲۰۱۰..... 42
- 4-2 خلاصه مطالعات تجربی انجام شده در رابطه با تأثیر ترکیب مخارج دولت بر شاخص توسعه انسانی... ۷۷
- 1-۳ خلاصه عناوین اعتبارات بر حسب امور و فصل..... 88
- 2-۳ مقایسه روند شاخص توسعه انسانی کشورهای عضو اگو، سال های منتخب..... 91
- 3-3 مقایسه اجزای شاخص توسعه انسانی کشورهای عضو اگو در سال ۲۰۰۹..... ۹۲
- 4-3 مقایسه روند شاخص توسعه انسانی کشورهای منطقه آسیای جنوب غربی..... 94
- ۵-۳ فهرست ۱۰۰ کشور برتر در توسعه انسانی سال های ۲۰۰۸-۲۰۰۷..... ۹۹
- ۶-۳ وضعیت شاخص توسعه انسانی و مؤلفه های آن برای تعدادی از کشورهای جهان در سال ۲۰۱۰..... ۱۰۱
- ۷-۳ روند شاخص توسعه انسانی تعدادی از کشورهای جهان در سال های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۰..... ۱۰۲
- ۸-۳ شاخص توسعه انسانی و مؤلفه های آن برای کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۰..... ۱۰۶
- ۹-۳ خلاصه وضعیت شاخص توسعه انسانی در منطقه..... ۱۰۷
- ۱۰-۳ شاخص توسعه انسانی کشورهای منطقه در سال های ۲۰۰۰ الی ۲۰۱۰..... ۱۰۸
- ۱۱-۳ مقایسه شاخص درآمد سرانه و توسعه انسانی در کشورهای منطقه در سال ۲۰۱۰..... ۱۱۰
- ۱۲-۳ روند شاخص HDI و مؤلفه های آن در ایران طی سال های ۱۳۵۰-۱۳۸۶..... ۱۱۴
- ۱-۴ آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته متغیر شاخص توسعه انسانی ۱۲۷
- ۲-۴ آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته متغیر های مدل..... ۱۲۸
- ۳-۴ نتایج تخمین کوتاه مدت مدل (۳-۱۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_t)$ ۱۲۹
- ۴-۴ نتایج آزمون های تشخیصی مدل (۳-۱۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_t)$ ۱۳۱
- ۵-۴ نتایج تخمین بلند مدت مدل (۳-۱۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_t)$ ۱۳۳
- ۶-۴ نتایج تخمین الگوی تصحیح خطای مدل (۳-۱۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_t)$ ۱۳۴

- ۷-۴ نتایج تخمین کوتاه مدت مدل (۱۴-۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_i)$ ۱۳۵
- ۸-۴ نتایج آزمون های تشخیصی مدل (۱۴-۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_i)$ ۱۳۶
- ۹-۴ نتایج تخمین بلند مدت مدل (۱۴-۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_i)$ ۱۳۸
- ۱۰-۴ نتایج تخمین الگوی تصحیح خطای مدل (۱۴-۳) به روش ARDL، متغیر وابسته $(LHDI_i)$ ۱۳۹

فهرست پیوست ها

صفحه

عنوان

- نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر تعمیم یافته متغیر شاخص توسعه انسانی با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۱۸
- نتایج تخمین کوتاه مدت مدل (۳-۱۳) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۱۸
- نتایج تخمین آزمون های تشخیصی مدل (۳-۱۳) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۱۹
- نتایج تخمین بلند مدت مدل (۳-۱۳) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۱۹
- نتایج الگوی تصحیح خطای مدل (۳-۱۳) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۲۰
- نتایج تخمین کوتاه مدت مدل (۳-۱۴) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۱۹
- نتایج تخمین آزمون های تشخیصی مدل (۳-۱۴) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۱۹
- نتایج تخمین بلند مدت مدل (۳-۱۴) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۲۰
- نتایج الگوی تصحیح خطای مدل (۳-۱۴) با استفاده از نرم افزار Microfit ۱۲۰

۱-۱. مقدمه

تا دهه ۱۹۷۰ میلادی، توسعه اقتصادی بر حسب درآمد سرانه ارزیابی می شد. زیرا باور عموم بر این بود که با بالارفتن درآمد سرانه، وضع مردم در تمام جوانب بهبود خواهد یافت. با چنین شاخصی از توسعه، رشد اقتصادی؛ محور اساسی توسعه در نظر گرفته می شد. اما باید متذکر شد که توجه محض به درآمد سرانه به عنوان شاخص توسعه، عوامل مختلفی را که منجر به ایجاد تفاوت در فرصت های واقعی افراد می شود، نادیده می گیرد.^۱

نارسایی در رویکرد درآمد، به عنوان شاخص تعیین درجه توسعه یافتگی اقتصاد ملی، موجب گردید تا متفکرین توسعه درصدد معرفی یک شاخص ترکیبی اجتماعی و اقتصادی برآیند. این شاخص که نیازهای اساسی^۲ توسعه انسانی در آن لحاظ شده است، هسته اصلی مباحث توسعه را تشکیل می دهد که به این ترتیب مفهوم توسعه انسانی معرفی شد. (نوربخش، ۱۹۹۸)

در واقع، رویکرد توسعه انسانی، مبتنی بر این ایده اساسی است که توسعه جوامع انسانی را نمی توان فقط با درآمد سرانه اندازه گیری نمود، بلکه لازمه دستیابی به زندگی بهتر، علاوه بر داشتن درآمد بالاتر، پرورش و بسط استعدادها و ارتقاء ظرفیت انسانی است. (پورفرج، ۱۳۸۳)

در سال ۱۹۹۰ سازمان ملل، شاخص جدیدی به نام شاخص توسعه انسانی^۳ را که شامل سه بُعد آموزش، بهداشت و سطح قابل قبول زندگی است، را معرفی کرد که امروزه هسته اصلی مباحث توسعه را تشکیل می دهد. شاخص توسعه انسانی بطور مستقیم شامل درآمد سرانه، طول عمر و آموزش است و بین استانداردهای زندگی و درآمد، تفاوت قائل می شود. در حالی که رشد اقتصادی؛ فقط نشان دهنده ی افزایش در تولید ناخالص داخلی است.^۴

1. Sen & Anand
2. Basic Need
3. Human Development Index
4. Davise, Antony

امروزه نقش دولت ها در دستیابی به توسعه‌های مطلوب و تحقق اهداف استراتژیک آن، بسیار تعیین کننده و اساسی است. مطالعات تجربی و بررسی های تاریخی، مخصوصاً در نیم قرن گذشته، یعنی بعد از جنگ دوم جهانی، در مورد فرآیند توسعه و مخصوصاً عملکرد دولت ها در دستیابی به سطوح بالاتر توسعه و میزان تلاش دولت ها در دستیابی به سطوح بالاتر آموزش، بهداشت، ارتقاء اخلاقیات و کاهش نابرابری های اجتماعی می‌تواند مبنای قضاوت عملکرد دولت ها باشد. (باصری و همکاران، ۱۳۸۷)

بسیاری از مطالعات، عامل اساسی در توسعه را کارآمد بودن دولت می‌داند. یکی از معیارهای اساسی ارزیابی و سنجش کارآمدی دولت، میزان ارائه کالاهای عمومی که در یک مجموعه منسجم می‌تواند به ارتقای سطح رفاه و بهبود سطح زندگی و تسریع رشد اقتصادی و حرکت جامعه به سوی زندگی سعادت‌مندتر منجر شود. بی گمان بدون وجود دولتی کارآمد حرکت در جهت توسعه پایدار و توفیق در تحقق اهداف زیربنای اقتصادی اجتماعی غیر ممکن است. (شریفی و علیزاده، ۱۳۸۱)

تجربه توسعه یافتگی نشان داده که دولت در فرآیند توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نقش محوری را دارا است، به طوری که بسیاری از علمای توسعه معتقدند که توسعه اصولاً باید دولت مدار باشد. (تاری و سیاری، ۱۳۸۱)

بعد از جنگ جهانی دوم، افزایش انتظارات عمومی، جهت ارتقاء سطح رشد و توسعه اقتصادی- اجتماعی و افزایش سطح رفاه، به اتخاذ سیاست های توسعه مبتنی بر دولت محوری انجامید و در کشورهای توسعه یافته صنعتی، مفهوم دولت رفاه را گسترش داد. افزایش حیطه مسئولیت و تصدی دولت ها متأثر از دلایل دیگر از جمله؛ افزایش اعتماد مردم به دولت ها، خود به افزایش مطالبات عمومی و افزایش توقعات برای قبول مسئولیت های بیشتر از طرف دولت انجامید.

مصارف و میزان هزینه‌ها و در قبال آن درآمدهای دولت، خود میزان گسترش اندازه و ابزارهای اعمال قدرت دولت را نشان می‌دهد. (نجاری، ۱۳۷۶)

رشد و توسعه اقتصادی، فرآیندی دولت محور است. دولتی که بر توسعه انسانی تأکید می کند، باید در تخصیص هزینه ها به نفع فعالیت های مربوط به سرمایه انسانی تجدید نظر کند. سیاست های اجتماعی، علی الخصوص اهتمام سیاست گذاران و رهبران به توزیع درآمد ها و امکانات و تحقق عدالت اجتماعی نقش مؤثری در ارتقاء شاخص توسعه انسانی ایفا می کند. توسعه انسانی که توسط شاخص توسعه انسانی اندازه گیری می شود، عامل مهمی است که رشد و توسعه اقتصادی را تحت تأثیر قرار می دهد و دولت ها از طریق مخارج خود در گسترش و ارتقاء این شاخص، نقش مهمی را ایفا می کنند. مخارج دولت؛ تأثیر قابل ملاحظه ای در سطح فعالیت های اقتصادی و توسعه انسانی دارد. رشد و توسعه بهینه اقتصادی، بهبود مستمر شرایط مادی و کیفیت زندگی افراد و ایفای نقش مؤثر دولت در مجموعه روابط متقابل در سطح جهانی و انتقال کل جامعه از شرایط عقب ماندگی به توسعه یافتگی است که متأثر از هزینه های دولت است. هزینه های دولت، تولید را از طریق بهبود کارایی نیروی کار، تهیه زیربنای مستعد اقتصادی اجتماعی، تحت تأثیر مثبت خود قرار می دهد. هزینه های دولت، اثرات تعیین کننده بر توزیع درآمد و ثروت که معمولاً عادلانه صورت نمی گیرد، می گذارد. (سامتی، ۱۳۸۲)

مطالعات صورت گرفته نشان می دهد علی رغم تداوم نابرابری اقتصادی- اجتماعی در ایران، درصد جمعیت زیر خط فقر و میزان نابرابری، مستمراً کاهش یافته، کیفیت زندگی، وضعیت بهداشتی و سطح سلامت عمومی، وضعیت آموزش های عمومی، گستره و کارکرد زیرساخت های اجتماعی و بطور کلی توسعه انسانی و اجتماعی، رو به بهبود بوده است. این دستاوردها محصول توزیع هدفمند سرمایه گذاری ها در بخش های مختلف اقتصادی، اعمال طرح های متعدد توازن منطقه ای و کمک به جلوگیری از عقب ماندگی و ایجاد تعادل توسعه منطقه ای در استان های کمتر توسعه یافته و محروم کشور و ده ها اقدام اساسی دیگر در حوزه های رفاه اجتماعی، به ویژه بهداشت و آموزش بوده است. (دلگشایی و همکاران، ۱۳۸۶)

بنابراین، در پژوهش حاضر به شاخص توسعه انسانی توجه می‌کنیم و تأثیر ترکیب مخارج دولت (به تفکیک مخارج جاری و عمرانی) بر شاخص توسعه انسانی بررسی می‌شود.

۱-۲. چارچوب پژوهش

این پژوهش در پنج فصل سازماندهی می‌شود. در فصل یکم اهمیت و تعریف موضوع، فرضیه‌های تحقیق به اختصار معرفی می‌شوند. فصل دوم به مروری بر ادبیات موضوع از دیدگاه نظری و نیز بررسی مطالعات تجربی (داخلی و خارجی) اختصاص می‌یابد. در فصل سوم، روش تحقیق و مدل‌ها به تفصیل معرفی می‌شود. در فصل چهارم نتایج بحث ارائه می‌شوند و فصل پایانی به نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها می‌بنتی بر پژوهش اختصاص می‌یابد.

۱-۲-۱. بیان مسئله

سیاست‌های مالی و پولی، ابزارهایی هستند که دولت‌ها می‌توانند از طریق آن‌ها بر متغیرهای کلان اقتصادی همانند سرمایه‌گذاری، تولید، اشتغال، مصرف بخش خصوصی، درآمد سرانه و در نتیجه بر رشد و توسعه انسانی به صورت مستقیم و غیرمستقیم اثر بگذارند. هر چند کاربرد برخی از این ابزارها می‌تواند اثر منفی بر رشد و توسعه انسانی داشته باشد، ولی از وظایف مهم دولت بر روی رشد و توسعه انسانی به ویژه در هنگام ارائه ی کالاهای عمومی، نمی‌توان چشم‌پوشی و نقش آن را محدود کرد. (سامتی، ۱۳۸۲)

اگرچه در گذشته اهداف قابل دستیابی از اجرای سیاست‌های مبتنی بر هزینه‌کردن مخارج عمومی، تنها ناظر بر حفظ نظام حاکمیتی کشور، برقراری نظم و عدالت و دفاع از قلمرو ملی بوده است، لیکن امروزه اهدافی نظیر تأمین رفاه اجتماعی، توسعه زیربنایی، تحول و ارتقاء ساختاری و زمینه‌سازی برای دستیابی به توسعه انسانی با بهره‌گیری از هزینه‌های عمومی به اهداف نو ظهوری تبدیل شده است. در کشور ما

نیز دولت با حضور گسترده در عرصه اقتصادی، نقش مهمی را در زمینه سازی برای رشد و توسعه اقتصادی به عهده گرفته است. موضوع کارایی هزینه ها به منظور انجام بهتر وظایف محول شده برای دولت و از جمله هدف دستیابی به توسعه انسانی از جایگاه ویژه ای برخوردار است. (باسخا، ۱۳۹۰)

مخارج دولت؛ معمولاً سهم قابل ملاحظه ای از درآمد ملی را به خود اختصاص می دهند. اگر این مخارج به طور مناسب هزینه شود، می تواند موجبات تحریکات اقتصادی و به دنبال آن، زمینه های ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی و در پی آن، توسعه انسانی را فراهم آورد. در ایران نیز با توجه به نقش وسیع دولت در اقتصاد و سیاست گذاری های آن از طریق هزینه های جاری و عمرانی و بخش های خدمات عمومی، بهداشت، آموزش، ماشین آلات و ساختمان ها و زیرساخت ها که از بخش های مهم اقتصادی به شمار می روند، می تواند زمینه تحریک اقتصادی و توسعه انسانی را در مناطق مختلف کشور فراهم آورد. (شریفی و علیزاده، ۱۳۸۱)

۱-۲-۲. فرضیه ها و سؤال های پژوهش

الف. فرضیه های پژوهش

۱. هزینه های جاری دولت نسبت به هزینه های عمرانی باعث افزایش بیشتر شاخص توسعه انسانی می شود.

۲. از بین هزینه های دولت، هزینه های مربوط به امور اجتماعی بیشترین تأثیر را بر شاخص توسعه انسانی می گذارد.

ب. سؤالهای پژوهش

۱. آیا هزینه های جاری دولت نسبت به هزینه های عمرانی، باعث افزایش بیشتر شاخص توسعه انسانی می شود؟

۲. آیا از بین هزینه های دولت، هزینه های مربوط به امور اجتماعی بیشترین تأثیر را بر شاخص توسعه انسانی می گذارد؟

۱-۲-۳. هدف پژوهش

هدف تحقیق حاضر، بررسی تأثیر ترکیب هزینه های دولت به تفکیک هزینه های جاری و هزینه های عمرانی بر شاخص توسعه انسانی در ایران است.

۱-۳. روش شناسی پژوهش

الف. روش پژوهش

روش انجام این پژوهش، توصیفی و مبتنی بر اسناد کتابخانه ای است که با آزمون های آماری دنبال خواهد شد. در این تحقیق، ابتدا به منظور مرور ادبیات مربوط به تأثیر ترکیب مخارج دولت بر شاخص توسعه انسانی در ایران، از اسناد و مدارک موجود شامل مقالات، کتب علمی و داده های آماری رسمی منتشر شده به شیوه کتابخانه ای استفاده می شود. در مرحله بعد، جهت استنباط و آزمون فرضیه ها و پاسخ به سؤالات تحقیق، اطلاعات آماری مورد نظر از اسناد منتشره توسط دستگاه های تولید کننده آمار و اطلاعات، جمع آوری و پردازش می شوند. در نهایت به منظور آزمون فرضیات و کمی سازی رابطه ترکیب مخارج دولت بر شاخص توسعه انسانی در ایران از مدل های سری زمانی شناخته شده در این موضوع و نیز مدل های اصلاح شده به منظور سازگار شدن با شرایط مدل انتخابی استفاده خواهد شد. نرم افزار مورد استفاده در این پژوهش Eviews و یا Microfit خواهد بود.

ب. روش گردآوری آمار و اطلاعات

جمع آوری آمار و اطلاعات مورد نیاز از طریق مراجعه به سایت ها و یا بهره گیری از نشریات مکتوب و الکترونیکی، سازمان برنامه و بودجه سابق، ترازنامه های بانک مرکزی و مرکز آمار ایران انجام می پذیرد.

ج. جامعه آماری

جامعه آماری مورد نظر در این تحقیق، کشور ایران است و اطلاعات مورد استفاده به صورت سالیانه از سال ۱۳۵۰-۱۳۸۶ از نشریات و آمار ارائه شده در دیسکت ها، لوح های فشرده بانک مرکزی، سایت های اطلاع رسانی بانک مرکزی، مرکز آمار و ... جمع آوری می شود.

۱-۶. تعریف مفاهیم بکار رفته در این پژوهش

رشد اقتصادی؛ رشد اقتصادی یک کشور عبارت است از افزایش تولید ملی واقعی سرانه آن کشور در طول یک دوره بلند مدت.

توسعه اقتصادی؛ فرآیندی است که در یک رشته تحولات و تغییرات بنیادی در ساختارهای اقتصادی اجتماعی فرهنگی سیاسی جامعه به وقوع می پیوندد.

توسعه انسانی؛ در مفهوم توسعه مجموعه بهره مندی های انسانی مطرح است و در این مفهوم به شأن و منزلت انسان توجه می شود و تأمین نیازهای گوناگون و ارضای همه خواسته های انسان مدنظر قرار دارد، پس به آن توسعه انسانی می گویند.

شاخص توسعه انسانی؛ مقایسه کلی کشورها از دیدگاه توسعه با استفاده از یک شاخص کلی به نام شاخص توسعه انسانی صورت می گیرد. (محمودی، ۱۳۸۶)